

PENDİK TOPLANTILARI 6
FİNANSIN KÜRESEL DOLAŞIMI VE İSTANBUL
İstanbul bir küresel finans merkezi olabilir mi?

PENDİK TOPLANTILARI 6

Koordinatör

Kenan Çamurcu

Danışma Kurulu

Hulusi Şentürk

İbrahim Ciminli

Osman Danış

Salih Kenan Şahin

Sami Şimşek

Yusuf Şahin

Medya İletişim

Ekrem Okutan

Organizasyon

Ahmet Hilmi Arısoy

Ayser Saltı

Gül Başak

Kemal KAYA

Sadettin Güçlü

Yayına Hazırlık

Ayser Saltı

Emre Gedik

Hanife Üstün

Mustafa Özkan

Sabahattin Kılıç

Sedat Dalçık

Teknik Hizmetler

Yusuf Kaya

“İstanbul bir küresel finans merkezi olabilir mi?” kitabı, 19 Aralık 2003 Cuma günü Pendik’te gerçekleştirilen atölye çalışmasının konuşmalarından oluşmaktadır.

FİNANSIN KÜRESEL DOLAŞIMI VE İSTANBUL
İstanbul bir küresel finans merkezi olabilir mi?

Prof. Dr. Deniz Gökçe
Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Akşam Gazetesi yazarı

Dr. Adnan Büyükdeniz
Albaraka Türk Genel Müdürü, Finans-Bir Başkanı

Halim Mete
TOBB İkinci Başkanı

Erol Kaya
Pendik Belediye Başkanı
Türk Dünyası Belediyeler Birliği Başkanı

Sunuş

İstanbul bir finans merkezi olabilir mi sorusu, İstanbul'un geleneklerine atıfta bulunan bir sorudur. Kuşkusuz bir dünya kenti olarak İstanbul'un tarihsel ve kültürel olduğu kadar kentsel gelenekleri de vardır. Her ne kadar son 50 yıllık göç hareketlerinin baskısıyla kent kimliğinde kimi yaralanmalar olmuşsa da İstanbul eski tarzını yeniden kazanabilecek kapasiteye sahiptir.

İstanbul'un finans merkezi olması beklentisi, İstanbul'u Uzakasya'dan Avrupa'ya uzanan hat üzerinde yeniden cazibe merkezi yapma fikrinden cesaret almaktadır. İstanbul'un küresel hareketlilik içinde kültürel, finansal, ticari alanlarda cazibe kent olması İstanbul'un yerel kalkınması için önşart haline gelmiştir.

İstanbul'u finans, kültür, ticaret, fuar, kongre ve turizm şehri yapmak için Türkiye'nin merkezietçi yapısında değişime ihtiyaç vardır. Dünyada belli başlı metropollerin kendi imkan ve kaynaklarıyla kalkınması için çıkartılan özel yasalar, kimi muafiyetler ve teşvikler İstanbul için de konu edilmedikçe İstanbul'un sıçrama yapması zor gözükmektedir.

Pendik'te başlattığımız yerel kalkınma konseptinin yerel ekonomik enerjiyi nasıl harekete geçirdiğini mutlulukla gözlemliyoruz. Pendik'te belediyenin öncülüğünde organize olan "kent ekonomisi" İstanbul'un yerel kalkınması için iyi bir model olabilir.

İstanbul'u ancak farklı bir düzlemin kenti olarak algılayabilen bir yerel irade böylesine önemli bir projeyi hayata geçirebilir.

Kimi çevrelerin, İstanbul'un teknik altyapı, donanım ve kapasitesini küresel kentler yarışında İstanbul'u finans merkezi yapmaya yetecek seviyede bulmadığını biliyoruz. Fakat kentin finans geleneği ve imparatorluklara başkentlik yapmış olması mevcut eksikliklerin hızla giderilmesi için kolaylaştırıcı olacaktır. Önemli olan, İstanbul'un geleceğini planlarken ve kentin kimliğini tanımlarken bu vizyona sahip olabilmektir.

İstanbul, geçmişte olduğu gibi bugün de bir dünya kentidir, hatta kentlerin kraliçesidir. Nostaljiyle yetinmeyerek ve bu tarihsel tecrübeye dayanarak kenti yeniden dünyanın arzuladığı şehir haline getirmek mümkündür.

Erol Kaya

Pendik Belediye Başkanı

Türk Dünyası Belediye Birliği Başkanı

FİNANSIN KÜRESEL DOLAŞIMI VE İSTANBUL

İstanbul bir küresel finans merkezi olabilir mi?

Kenan Çamurcu

Pendik Belediyesi Başkan Danışmanı

Bir süredir küresel kent İstanbul'u değişik yönleriyle ele alan atölye çalışmaları düzenliyoruz. Pendik Toplantıları adı altındaki bu çalışmaların bugünkü konusu "İstanbul bir küresel finans merkezi olabilir mi?".

Bilindiği gibi Galata geleneğini gözönünde bulundurursak İstanbul'un bir finans mirası olduğundan sözedebiliriz. Fakat bir kentin küreselleşen finansın dolaşıma çıktığı merkezlerden biri olabilmesi için gerekli altyapı, donanım ve kentsel yeterlilik kriterleri bakımından İstanbul'un bugün bir finans merkezi olup olamayacağı tartışmaya açık bir konudur. Kimi çevreler bunu mümkün görürken, bazı çevreler İstanbul'un mevcut kapasitesiyle bir finans merkezi olamayacağını savunuyorlar.

Bugünkü toplantımızda bu soruyu inceleyip tartışacağız. İlk sözü Albaraka Türk Genel Müdürü ve Finans-Bir Genel Başkanı Sayın Dr. Adnan Büyükdeniz'e vereceğim.

Dr. Adnan Büyükdeniz

Albaraka Türk Genel Müdürü, Finans-Bir Başkanı

Efendim teşekkür ederim. Küreselleşme kimilerine göre çağımızın en temel dinamiği; desteklenmesi, geliştirilmesi ya da karşı çıkılması gereken bir süreç. Kimilerine göre ise sadece mit. Burada amacımız küreselleşmenin ne olduğu veya küreselleşmenin gerçekliğini tartışmak değil. Küreselleşmenin bir gerçeklik olduğuna inanan birisi olarak bu gerçeği gözardı etmememiz gerektiğini düşünüyorum.

21.yüzyıl başında, özellikle küreselleşme süreci içerisinde dünya şehri olmak ne demek, finans merkezi olmak ne demek önce bunun teorik arka planını çok kısa olarak vermek istiyorum. Şimdi 21. yüzyıl başında şehirlerin iki olgu ile karşı karşıya bulunduğunu görüyoruz. Bunlardan bir tanesi artan küreselleşmenin ortaya çıkardığı rekabet düzeni, diğeri ise sanayiye dayalı ekonomilerin giderek hizmetlere dayalı bir yapıya dönüşmesidir.

Günümüz dünyasında rekabet eden şehirlerin üç tip özelliklerinden bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi, bu şehirlerde imalat sanayindeki gerilemeye karşın hizmetler sektörünün ön plana çıkmasıdır. İkinci özellik, bizim “üretici hizmetleri” dediğimiz hizmet türündeki hızlı genişlemedir. Üretici hizmetlerden kastım; bankacılık, finans, hukuk, sigorta, mali müşavirlik, muhasebe gibi hizmetlerdir. Üçüncüsü ise küresel ölçekte faaliyet gösteren şirketlerin komuta ve kontrol kısımlarının biraraya toplanmasıdır. Üretim dünyanın diğer bölgelerine yayılmış olsa bile birtakım komuta ve kontrol kısımlarının belli şehirlerde, belli bölgelerde toplandığını görüyoruz.

Bu üç özelliğin altını çizmek istiyorum. Şimdi 1980’li yıllardan itibaren dünyada bir tür kentlerarası rekabetin başladığını gördük. Genelde “kentsel girişimcilik” olarak adlandırılan yeni bir kent siyasetinden bahsedebiliriz. Bu kent siyaseti çerçevesinde ulus devlet, mahalli idareler, belediyelerin görev ve işlevlerinin yeniden tanımlanmaya başlandığını görüyoruz. Özellikle kentler, çokuluslu entegrasyon hareketlerinin baskısı altında mukayesenin avantajlarını belirlemeye çalışıyorlar. Kentler hangi mukayese alanında başarılı olduklarını ortaya koymaya gayret ediyorlar. Şimdi İstanbul’un kentlerarası bir rekabette ne ölçüde şanslı bulunduğunu değerlendirebilmek için önce çok kısa olarak küresel iktisadi mimaride Türkiye’nin hangi konumda olduğuna bakmamız gerekir.

Küresel iktisadi mimari dediğimiz konsept içinde uluslararası işbölümünün yeniden tanımlandığını görüyoruz. Artık eski uluslararası iş bölümünden bahsetmek mümkün değildir. Bu yeni işbölümünde iki tip üretici vardır. Bunlardan bir tanesi bilgiye dayalı yüksek katma değer üreticisi; diğeri ise düşük maliyetli işgücüne dayalı hammadde üreticisidir. Türkiye bunlardan hangisi olacaktır. Şimdi yeni işbölümünde artık rekabetin temelini tabii kaynaklar ya da bizim eskiden beri övüne geldiğimiz düşük maliyetli işgücüyle zengin olmak oluşturmuyor. Özellikle katma değerini bilginin oluşturduğu vasıflı işgücüne dayalı üretim teşkil ediyor. Diğeri bir ifade ile bu işbölümü, geçmişte olduğu gibi ülkemizin özelliklerinden ziyade işgücünün özelliklerine dayalı bir iş bölümüdür.

İşte Türkiye olarak rekabetin temelini oluşturan bu yeni koşulları iyi anlamak zorundayız. Şimdi Türkiye; Karadeniz bölgesi, Ortadoğu, Ortaasya, Kafkaslar ve Balkanlar bölgesinde yeralan bir ülke. Gerek küresel pazarlar bütünleşirken, gerekse uluslararası sermayenin bu bölgeye girmesi ile birlikte coğrafi ve diğeri özellikleri itibari ile Türkiye bu bölge ülkeleri arasında kilit rol oynuyor.

Türkiye'nin bu anlamda bölgesel bir finans ve hizmet merkezi olma hedefini etkileyen üç unsurdan bahsedebiliriz. Bunlardan bir tanesi, bildiğiniz gibi Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması'dır. Anlaşma, taraf olan ülkelere iç pazarlarını yabancı ülkelerin hizmet sektörüne açma zorunluluğu getiriyor. Bu durum Türkiye'ye bölge ülkelere hizmet ihracında çok ciddi bir avantaj sağlıyor. İkincisi, uluslararası finans sisteminin tek bir küresel pazara dönüştürülmesi sürecini yürütmekle görevlendirilen ülkeler var. Bu bağlamda Türkiye'nin nihai amacı iktisaden gelişmiş ülkeler ile gelişen ülkeler arasında işbirliğinin sağlanmasında bölgesinin en güçlü adayı olmaktır. Bunu da tesbit etmek lazım.

Üçüncüsü ise bizim Avrupa Birliği'ne üyelik meselemizdir. Türkiye'nin bölgesel bir finans merkezi olması açısından birtakım avantaj ve dezavantajlarından bahsederek AB'ye üyelik özellikle mali piyasalarla ilgili kısıtlayıcı özellikleri olan bir pazardır ve bir anlamda da finans merkezine rekabet avantajı sağlayan esnek düzenlemelere sahip olmayabilir. Bu bakımdan belli bir birliğin parçası olmak Türkiye için dezavantaj oluşturabilir. Ama diğer yandan AB üyeliği, Türkiye'nin bölge ülkeleri ve uluslararası kurumlar nezdinde güvenilirliğinin artmasına katkı sağlayacağından Türkiye'ye önemli bir avantaj da sağlayacaktır. Fakat Türkiye'nin AB üyesi olmadığı mevcut süreçte halen Avrupa'daki birtakım sıkı düzenlemelerden kaçmak isteyen Avrupalı mali kurumlar için Türkiye önemli bir limandır, hadi kaçış noktası demeyelim ama avantajlar sağlayan bir bölgedir.

Peki İstanbul bir finans şehri olmak için gerekli özelliklere sahip midir? Türkiye geneline baktığımızda Türkiye'deki bazı şehirlerin küresel yarışta kentler arası rekabete girebilecek güce sahip olduğunu görürüz. İstanbul, biraz önce bahsettiğim üretici hizmetleri bakımından gelişmişlik gösteren bir şehirdir. Bazı akademik araştırmalara baktığımızda, örneğin Taylor ve Walker'ın geliştirdiği ölçüm metodlarına göre -şehirleri dünya şehirleri olma özelliğine göre sınıflandırır- dünya şehri olma açısından en yüksek puanın 12 olduğu sıralamada İstanbul'un 4 puan ile Atlanta, Barcelona, Berlin, Kopenhag, Hamburg, Münih, Şanghay gibi şehirlerle aynı kategoride olduğu görülüyor.

Şimdi İstanbul ile ilgili bazı gerçeklere bakarsak; öncelikle şehrin son 20-25 yılda giderek kent dışına kaydığını ve hizmetler sektörünün hızla büyüdüğünü görürüz. 10 milyonu aşan nüfusuyla ülke nüfusunun %15'ini teşkil ediyor. Toplam milli gelir içinde payı %23. Her yıl devlet bütçesine %40 katkı yapıyor ve devlet bütçesinden sadece %7-%8 pay alıyor. Yani İstanbul, bir nevi Türkiye'yi sırtında taşıyan bir şehirdir. Toplam finansal açıdan baktığımızda toplam banka mevduatlarının %31'ine yakını İstanbul'dadır. Kredilerin yine %35'e yakını İstanbul'da kullanılıyor. Türkiye'nin toplam ihracatının %46'sı, ithalatın %40'ı yine İstanbul'da yapılıyor.

Menkul Kıymetler Borsası açısından bakıldığında dünyanın en hızlı gelişen borsalarından biridir İMKB. İstanbul nüfusunun eğitim durumunun da yine Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülüyor.

Biraz önce “kentsel girişimcilik”ten bahsetmiştik. Kentsel girişimcilik bir kent siyasetidir. Bu yeni kent siyaseti, belediyelerin büyük ölçüde iş dünyasının temel özelliklerini alarak yönetilmesi esasına dayanıyor. Bu özellikler nedir? Risk alma, kâr motivasyonu, büyüme, promosyon vb. gibi özelliklerdir. Artık kent siyaseti, refah ve hizmetlerin mahalli olarak tedarik edilmesi anlayışından mahalli kalkınma, gelişme ve ekonomik büyümeyi teşvik eden birtakım dışa dönük politikalara doğru kaymaktadır. Artık biz kent siyasetinden mahallemizdeki birtakım hizmetlerin ve refahın mahalli olarak dağıtılmasını anlamıyoruz.

İstanbul kuşkusuz bir dünya şehri. Bu kentin, bölgesinde bir hizmet ve finans merkezi olması için belli şartları yerine getirmesi lazımdır. Fakat bu da öncelikle Türkiye'nin siyasi ve ekonomik istikrarı tümü ile sağlamış bir ülke olmasına bağlıdır.

Kenan Çamurcu

Teşekkür ederim. Deniz Hocam sizinle devam edelim.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi, Akşam Gazetesi yazarı

Bu, benim son 5 yılda katıldığım ikinci “İstanbul finans merkezi olabilir mi?” toplantısı. Bu bakımdan Pendik Belediyesi'ni böyle önemli bir konuda atölye çalışması düzenlediği için tebrik ediyorum.

İstanbul'da bir finans geleneği olduğu doğrudur. Şu anda lisansı iptal edilmiş olan Osmanlı Bankası, Osmanlı döneminden başlayarak 1850'lerden bu yana çok güzel bir gelenek oluşturmuştur. Osmanlı Bankası ve Selanik Bankası o dönemde Osmanlı'nın kağıt para basma hakkına sahip olan hem merkez bankası, hem de ticari bankalarıydı. Bankacılık bizim kültürümüzde yaygın olmayan bir şeydir.

Tarım sektöründe tefecilik gibi şeyler vardır ama genelde bankacılığı azınlıklar yapar. Osmanlı Bankası ile Selanik Bankası Türkiye'deki toplam banka mevduatlarının ve kredilerin %70'ine hakimdir. Bir de onlara yaklaşacak büyüklükte ve kooperatif şeklinde kurulmuş Ziraat Bankası vardır.

Bir Fransız-İngiliz ortaklığı olan Osmanlı Bankası para basma hakkını kaybettikten sonra ve Merkez Bankası'nın kurulma sürecinde çok büyük tartışmalar olmuştu.

İlginçtir, Merkez Bankası kurulduğunda devletin payı %15'di. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kalkınma amacına yönelik olarak 50'li, 60'lı yılların başında devletin payı %51'e çıkarılmış ve Merkez Bankası devletin kontrolü altında olan ama anonim bir şirket olarak faaliyetini sürdürmüştür; halen bu yapısı devam etmektedir. Bence anonim şirket hisselerinin sahibi devlettir.

Osmanlı Bankasının 1, 2 yıl öncesine kadar ticari bir banka olarak devam etti. Ancak Fransızlar onu Doğu Grubu'na sattılar. Yeni döneminde Osmanlı Bankası büyütülmeye çalışıldı, çok şubeli bir banka haline getirildi. Tabii bunu kısa zamanda yapmaya çalıştığımızda başınız belaya girer. Bankacılık sistemi defalarca bunu acı şekilde öğrendi. Nitekim Osmanlı Bankası da diğerleri gibi kapandı. Kapanmadan önce bankanın kuruluş yıldönümü dolayısıyla Topkapı Sarayı'nın altında Darphane isimli yerde bir toplantı düzenlediler.

Türkiye'nin ve dünyanın Osmanlı konusunda uzman tarihçilerini, finansçılarını, hatırı sayılır herkesi topladılar. 10 günlük bir seminerdi. Toplantı daha sonra kitaplaştı. İşte orada yine bu konuyu konuşmuştuk. Meşhur krizler gelmeden önce banka kendini yönetemedi ve Garanti Bankası, Körfezbank ve Osmanlı Bankası birleştirildi. Böylece tarihin bir sayfası kapatılmış oldu.

Toplantının düzenlendiği günler Osmanlı Bankası'nın Türk kontrolüne yeni geçtiği dönemdi. Toplantının konusu "İstanbul bir finans merkezi olabilir mi?" idi.

Bütün tarihçiler, finansçılar ve finans tarihçileri İstanbul'un büyük bir finans merkezi olabileceği konusunda görüş gündeme getirdiler. O toplantıda 100 kişinin arasında bir tek ben Türkiye'nin ve İstanbul'un böyle bir potansiyeli olduğunu, ama bu potansiyeli gerçekleştirmenin kısa ve uzun vadede çok zor olduğunu, çünkü finans, rekabet, ticaret gibi olaylara bakışımızın buna müsait olmadığını söyledim. Hatta konuşmacılar arasında Prof. Dr. Şevket Pamuk vardı, Orhan Pamuk'un kardeşi, bana bu değerlendirmemden dolayı çok sitem etti.

Şimdi benim bu değerlendirmemin çıkış noktaları şunlardır:

1. Bankaların bilançolarının hepsi yalandır.
2. Bankaların arasında kâr eden yoktur. Bir enflasyon muhasebesi yaptığımızda bunu açıkça görürsünüz.
3. Bankanın mavi cam kaplı parlak binasına, genel müdürün altındaki limuzine, koşuşturan korumalara aldanmaz da o yaldızın altına bakarsanız çok ayrı bir realite olduğunu görürsünüz.

Batık krediler, alınmış aşırı riskler vs. Bana inanmadılar. Yöneticilere ödenen yüzbinlerce dolar, milyon dolarlık primler vs. nedir o zaman dediler. Patronlar kimseye bu paralara bedavadan vermezmiş. Oysa içerden bakınca hiç öyle değildir. Bir bankanın 11 sene yönetim kurulunda görev yaptım. Kredinin ne kadarının batık olduğunu, ne kadarına yazılan faizin naylon olduğunu, biraz kar elde etmek için ne gibi riskler alındığını gören biriyim.

O toplantıda bana sitem ettiler, yabancıların önünde niye böyle söylüyorsun diye. Ama haklıyım. '94 krizinden başlayarak bankacıların kâr etmediğini, bankaların çok ciddi sorunlarının olduğunu, kârın görünüşte olduğunu, istediğiniz bilançoyu istediğiniz gibi çıkartabileceğinizi, Türkiye'de rasyonel karar verip hesapta risk almanın çok zor olduğunu 15 senedir bağırıp çağırıp söyleyen delilerden biri de benim. Gayet açık söylüyorum. Bunu söyleyeceğime çok iyiye gidiyoruz deyip başka yerlere gelmek de mümkün, bunu tercih eden insanlar da var.

Bakış açımızda bir düzeltme yapmamız lazım. Globalleşmeden başlayalım. İstanbul, global alanda önemli bir finans merkezi olabilir. Çünkü İstanbul Türkiye'de en önemli merkezdir. Belki Lübnan'ın bir zamanlar olduğu gibi bir finans merkezi de olabilir. Hatta daha eskilerde Bağdat'ın olduğu gibi bir yer olabiliriz. Fakat globalleşmeyi doğru değerlendirmeden bu nasıl mümkün olabilecektir?

Dünyanın maksimum verimi, maksimum üretimi ne zaman olur? Emek, sermaye ve mallar içeride ve dışarıda serbest hareket ederse, böyle değil mi? Son 50 seneye bakın; Sovyet grubu ülkelerin en fakirleri ortaya çıktılar. Amerika'dan önce uzay araç yollamış olmalarına rağmen en fakir onlar. Neden? Dolaşım serbest olmadığı için.

1900'lü yıllardan itibaren dünyada çok önemli bir değişiklikler oldu. 1800'lü yıllarda mesela ben Almanya'da oturan biri olsaydım ve Fransa'da çalışmak isteseydim çıkını sırtıma vurup Almanya ile Fransa arasındaki ormandan haydutlara soyulmadan geçebilirdim ve gittiğim yerde de Fransızca konuşursam orada çalışabilirdim. Pasaport yok, vize yok, vatandaşlık belgesi yok, Green Card yok, ülken AB'ye üye mi diye soran yok. Emek o dönemde serbest hareket ediyordu. Becerebilirsen gidersin. Fakat I. Dünya Savaşı sonrası ulus devlet ortaya çıktı. Artık pasaport, vize, çalışma müsaadesi gibi engeller vardı. Şimdi bu ülkeler emeğe ihtiyacı olduğu zaman insanı çağırırlar. Amerika yıllarca açık kapı politikası uyguladı; hatta çekilişle Green Card verdi.

1963 yılında Almanya'ya işçi transferi başladı. O zamanlar Türkleri niye kırmızı halı ile karşıladılar da şimdi havaalanına indiğinizde gümrük memuru Türkiye'den gelen uçağın kapısına kadar gelip orada kontrol ediyor. Herhalde atlayıp kaçmasınlar diyedir.

Şu anda serbest hareket mümkün değildir.

Serbestleşme nasıl sağlanıyor? Mesela Shell'e bakın. Hepimiz onu petrol şirketi olarak biliriz. Oysa deniz nakliye şirkettir. Endonezya ve Amerika'ya nakliye yaparken petrol şirketine ortak olmuştur. Zamanla batıda, Avrupa'da üretim tesisleri gelişince ticaretin serbestleşmesine önayak oldu. Serbest ticaret denilen rejime geçildi. Evet, emek serbest dolaşabilmelidir. Fakat sermaye serbest dolaşabiliyor ama emek dolaşamıyor.

Albaraka sermaye bulmak istiyorsa gidip Londra'da, Suudi Arabistan'da, Kuveyt'te bulabiliyor ama emeğin bu hareketi yasak. Bu anlaşılmaz bir şeydir. Ticaret serbest, sermaye serbest, ama emek yasak.

Dr. Adnan Büyükdeniz

Hocama katkıda bulunmak için söyleyeyim, bir istatistikte dünya nüfusunun sadece %1'lik kısmının hareket edebildiği kayıtlıydı.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Bu masanın etrafındaki insanlar hareket edebilirler ama pendik in nüfusunun %99'u hiçbir yere kıpırdayamaz. Emeğin hareket edememesi 100 senelik bir olgudur. Sermaye, ticaret, mallar ve hizmetin serbest hareket edebilmesi ama emeğin hareketinin yasak olması dünya üretiminin maksimum düzeye çıkmasını engellediği gibi bizim gibi finansta geriden gelenlerin önünü kesiyor.

Buna rağmen Türkiye'de globalleşmenin bize zarar vereceği eğilimi var. Benim fikrim, tam tersine, globalleşmede herşey serbest olsun ama benim emeğim de gitsin şeklindedir. Gitsin, İsviçre'de bankacılığı öğrensin; gitsin tekstili Amerika'da bir fabrikada veya Endonezya'da öğrensin. Yani benim globalleşme konusundaki fikrim, bizim gibi düşük gelirli, kalabalık nüfuslu, üretim potansiyeli olan ama henüz düşük gelirli, sanayileşmede 30, ihracatta ise 20 senelik atılımı olan bir ülkede serbestlikten yana olmalıyız, içe kapanmadan yana olmamalıyız.. Burada örnek mesela Honk Kong'dur.

Dr. Adnan Büyükdeniz

Dubai'yi de örnek verebiliriz.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Yazdım, Dubai de notlarımda var, oraya geleceğim.

Milliyetçiliği bir duygu ve kültürel duyarlılık olarak tutmamız gerektiğini öğrenemedik. Milli maçta İstiklal Marşı söylendi mi tüylerim diken diken olur. Fakat ekonomide katiyen milliyetçi olunamaz. Düşünebiliyor musunuz, ekonomide herkes milliyetçi olsaydı herkes kendi kabuğu içinde kalırdı. Bilgisayar olmazdı mesela..

Halim Mete

Kahve içemeyecektik.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Petrol, kahve, hiçbir şey olmayacaktı. Herkesiniçe kapandığını düşünün, ekstrem bir vaka. Bizim açıklıktan kazancımız olacağı kanaatindeyim. İlginç bir şekilde, milliyetçiliği en ileriye götürenler aslında açılımdan önce faydalanacak olanlardır. Bulgar milliyetçiliği Türklerin adını değiştiriyordu hatırlarsanız. Ama bakın Bulgaristan şimdi Avrupa'ya girdi ya 350.000 soydaşımız Bulgaristan'a döndü; 300.000'i de pasaport aldı. Çünkü Avrupa'da çalışma izni aldılar.

Burada ciddi analiz yapmamız lazım. Türk toplumunun, Türk sanayicisinin, Türk vatandaşının, bankacısının ileriye gitmesinde içe kapanmamız mı rol oynuyor yoksa açıklık mı rol oynuyor. Bu çok önemli. Şimdi buradan finansa gelelim.

Türkiye'nin nüfusu var, insan kaynağı var. Bizim diğer ülke insanlarına oranla bir avantajımız da var. Hakikaten biz çabuk öğrenen insanlarız. Şu Türkiye'deki ihracat hamlesinin 20 senede geldiği yere bakın. 1980 yılında 2 milyar dolar ihracat, 7 milyar dolar ithalatımız varken her sene 5 milyar dolar açık veriyoruz. Bir de işçi dövizini çok konuşuluyor. Kötü toplam 3.5 milyar dolar cari denge açığımız var. Bugün ihracatı 50 milyar dolara gelmiş bir ülke Türkiye. 20 senede geldik buraya. Yabancılar bize hayret ediyorlar. Merter'de bizim insanlarımız İtalyanlara dizayn yapıyor. Bir öğrenme avantajımız, özelliğimiz var fakat onun yanında bir de tembelliğimiz var.

Nedir tembelliğimiz? Şimdi bakın, bu kuşakta açıkça ortaya çıkan bir şey var. Benim babam 1951 yılında Münih Üniversitesi'ne gitti. Babam, Gaziantep'in köyünden çıkmış, babasız bir çocuktu. Öğrenim gördü, 50 yaşında doktora yaptı. Münih Üniversitesi'nde doçent oldu. Babam oraya nasıl geldi biliyor musunuz? Bizim evde örs ve çekiç vardı. Kendi ayakkabısını kendi tamir ederdi. Benim 6 çift ayakkabımın 5'inin altı pençelidir. Benim ayakkabılarım hep pençeye gider, dikilir. Ama kızım milyarlık marka ayakkabı giyiyor. Yeni kuşak böyle işte. Bunun anlamı şudur: biz tasarrufu sevmiyoruz. Tasarruf yapıyoruz, ama paramızı tuhaf bir şekilde toplum açısından varlığı fayda yaratmayacak şeylerde saklıyoruz.

Burada bir başka önemli faktör daha var. Hepimiz bir yerden göçmeyiz. Benim annem Üsküp'ten, bir başkası Azerbaycan'dan, bir diğeri Bulgar göçmeni, kimisi Suriye'den gelmiş; hepimiz bir yerlerden gelmişiz. Mesela Sayın Başkan'a soralım; Başkanım, Pendik Belediyesi Encümeni'nde kaç kişi Pendikli?

Erol Kaya

Çok az. Gerçi gençlerin oranı fazla, ama 30 yıl ve ötesine geçildikçe Pendikli sayısı azalıyor.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Bir kere ben Şişli'de baktım. Şişlili yoktu desem yeridir. Şunu anlatmaya çalışıyorum: hepimiz bir yerlerden göçmüşüz ya, buraya gelirken yanımızda Yugoslavya, Suriye veya başka bir yerin parasını getiremezdik. Çünkü burada geçmiyor. Ne getirdik? Altın. Benim anneannem için banka mevduatı, hazine bonosu gibi şeylerin hiçbir anlamı yoktu, bunların neler olduğunu bile bilmezdi. Onun için hayatta en hakiki mürşit altındı. Ben anlatamadan öldü anneannem. Derdim ki, "Anneanne, bu altını bozdur. Çünkü 1978 yılında 800 dolardı ama bak 1999 yılındayız ve 200 dolara indi. Varlığını kaybediyorsun, paran eriyor."

Fakat anlatamazsınız anneanneme. Oysa o tasarrufunu Adnan Bey'e verse kurallar içerisinde kredi olarak kullandıracak veya ortaklık şeklinde değerlendirecek, bu birikimlerin biraraya gelmesiyle belki 30-40 milyar dolarlık bir fon oluşacak. İnanılmaz bir rakamdır, 60 milyar dolarlık altın öylece duruyor. Bir de dolarları düşünün. Zaten 60 milyar dolar yalın döviz hesabı var. Faizi %1.5, %2.5 civarındadır. Yani olsa da olmasa da farketmez demektir bu. Döviz kuru da yavaş gidiyor. Bugün Türkiye'de faiz niye düşüyor dersiniz, devlet en büyük döviz borçlusudur da ondan derim. Dövizden kazanan tek kesim de ihracatçıdır. Kur yavaş gittiği için ihracatçının kaybı 3.5 milyar dolar. Hazinesinin kazancı kabaca 22 milyar dolar. Biliyor musunuz, dövizli borçların faizini eklediğiniz zaman iç borcun parçalı faizi % 4.5 civarındadır. Hani biz reel %20'den bahsediyoruz ya, aslında reel %4.5 civarındadır.

Türkiye'de yatırımcı kararları İslami veya İslami olmayan sistem içinde gerçekleşiyor ama rasyonel değildir. Elimizde altının ne işi var Allahaşkına. Altın Güney Afrika'da çıkarılıyor, satın almak için onlara dolar ödüyoruz. O doları nasıl kazanıyoruz? Pamuğu, ipliği satarak kazanıyoruz. Şimdi altın tasarrufunun ne getirisi var. Değeri sürekli düşüyor. Başa dönersek, bizim insan kaynağımız var. Adaptasyon gücümüz de var. Ama sosyolojik, antropolojik, coğrafi nedenlerden gelen bir dezavantajımız var.

Ayrıca bir de ev merakımız. İstanbul'dan Çıkalım, Kumburgaz'dan Tekirdağ'a kadar evler var. Birbirinin dibine inşa edilmiş yazlık evler bunlar. Camını açtın mı yanındakinin yatak odasına girebilirsin. Sorarım, insanlar yılda kaç kere oturuyorlar orada? Toplam 15 gün oturuyorlar mı? Kaç yüzbin inşaat var orada, biliyor musunuz? Bunların ithal demiri, ithal çimentosu, diğer malzemeleri için ödenen dövizini bir düşünsenize! Kızım beni sıkıştırıyor, "baba Bodrum'da ev alsana". Yılda kaç kere gidebiliriz, toplam kaç gün kalabiliriz orada. İşte burada rasyonellik yok, anlıyor musunuz. Bundan sonra kalan ömrümde her yaz Antalya'da, Bodrum'da, Kemer'de, Foça'da en lüks otelde kalsam yine o evin maliyetine ulaşmaz. Tamamen spekülasyon bir yatırımdır bu. Sosyal güvenlik bakımından zaaflarımız olduğu için ikinci daireyi alıp onunla geçinmeyi düşünürüz hep.

Tasarrufu sevmiyoruz. Kriz öncesindeki dönemde en zirvede olduğu zaman özel finans kuruluşları ve menkul kıymet şirketleri dahil bankacılık sisteminin toplam büyüklüğü 150 milyar dolardı. 150 milyar dolarlık sistemin ürettiği kâr 5 milyar dolardır. Kağıt üzerindeki sermaye de aşağı yukarı 12 milyar dolardır. En iyi rakamları veriyorum. 12 milyar dolar sermaye ile 4.5-5 milyar dolar kâr elde ediyorlardı. Yani %40 getiri sağlıyorlardı. Gidip hazine bonusu alsalar %70 alırlar. Hiçbir banka kâr etmez. Bunları söylediğim bana kızıyorlar. Ama bakın bir krizde 30 banka birden battı. Karton gibiydiler çünkü.

Efendim, kamu bankalarının görev zararı toplam 21 milyar dolar. Emlak, Ziraat ve Halk bankaları bankacılık sisteminin 1/3'ünü oluşturuyordu. 21 milyar dolar görev zararı ne demektir! Yani bir belediye başkanı belediyenin bütçe açığını mesela su şirketine gizlemesiyle devlet bütçesinin Ziraat Bankası'nda görev zararı yapması aynı şeydir. Bu arada özel bankalarda da pozisyon açığı diye koyduğumuz rakam Kasım krizinden önceki hafta itibari ile 18.5 milyar dolardı. Ama kaç milyar dolar gözüktüyordu biliyor musunuz? 5.5 milyar dolar! IMF'ciler hala 5.5 milyar dolar zannediyor. IMF denetçilerine bile yalan söylüyoruz.

Şimdi bizim finans konusundaki bilgisizliğimiz ile risk alma yaklaşımımız ve devletin kontrol eksikliği inanılmaz boyuttadır. Finans, başkasının parası ile iş yapıyoruz demektir. Ben banka yönetimi olarak sizin paranızı kullanırım. Sermayem %10 bile değildir. % 90 sizlerin parasıdır. O zaman bizleri kontrol edeceksiniz. Ali Babacan çıktı ve dedi ki "Türkiye nin borçlarını %69'a indirdik. Ocak ayında %70'in üzerine çıkacak, çünkü 3 puan kadar gayri safi milli hasıla, 3 puan kadar da İmar Bankası nedeni ile eklenecek." Bu, 20 yıldır yapılamayan denetimin, 20 yıllık laçkalığın sonucudur.

İnsanların 38 yaşında emekli olduğu bir ülke burası. Bu ne kültüre sığar, ne dine sığar ne mertliğe sığar ne erkeklığe sığar, ne de ekonomiye sığar; hiçbir şeye sığmaz. Böyle toplumsal kötü alışkanlıklar, denetimsiz ekonomi ve finans yönetimi yapısında İstanbul'un finans merkezi olabilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla iki şey önemlidir: Birincisi, dışarıya açılmak ve bunun yanlış bir strateji olmadığını anlatmak zorundayız. Globalleşmeye karşı anti-globalleşme tutumuyla içe kapanmayı önermek yerine, küresel piyasada varlık göstermenin yollarını arayıp bulmalıyız. Çin 1978 yılında dışı açıldı. O günden bu yana ülkeye 400 milyar dolar yabancı sermaye girmiş. Çin'e son 15 senede yılda 50 milyar dolar geliyor. Biz 2.5 milyar dolarlık bir tane telefon lisansı aldık diye bayram ediyoruz. Onun da yarısı nakit geldi, öbür yarısı yok ortada.

İkincisi, dışı açılmak yetmez, verimliliği arttırmalıyız. Bugün sanayi işçisinin saati Çin'de 0.6 dolar. Türkiye'de ise 2 dolar. Ege Cansen in rakamıdır bu. Mesela Tofaş, Arçelik gibi sanayi kuruluşlarında saat ücreti 3 dolardır. Ücretler Çin'in 4 katıdır. Bu maliyetlerle Çin bizi hemen her piyasada ezıyor. Bugün Türkiye'de Çin'den darbe yememiş bir tek sektör yoktur. Denetim finansın güvenli ve sağlıklı gelişmesini sağlayacak en önemli unsurdur.

Ülke tasarruf edemiyorsa bunun temel nedeni devletin bütçe açığıdır. Türkiye'nin en kötü yılı olan 1999'da bütçe açığı gayri safi milli hasılanın yüzde kaçındır sizce? Pek bilen yoktur. Tamı tamına %24'üdür. Sadece Sosyal Sigortalar'ın açığı 8 milyar dolardır. Böyle bir ortamda tasarruf edilmesi, tasarrufun iş kuracak insanlara KOBİ'ye aktarılması, uluslararası plasman yapılması, uluslararası aracılık yapılması mümkün müdür? Bir de insan kaynaklarımızı verimli kullanamıyoruz. Çocuğumuz ODTÜ'te elektrik mühendisliği okuyor. Bilkent'te finans masterı yapıyor. Colombia Üniversitesin'de finans doktorası yapıyor. Türkiye'ye döndüğünde filan bankada döviz alım-satımı ile uğraşılıyor. Yani havan topu ile sinek vuruyoruz. Bankaların şirketlerinde çalışanların sadece 1/10'i falan ciddi karar verilecek işler yapan insanlardır, diğerleri rutin, aynı işi yapan insanlardır. İstanbul'un bir finans merkezi olabilmesi için Türkiye'nin bölgedeki önemli yerinin farkında olmamız ve ona göre davranmamız gerekir. İstanbul'u dünya çapında kontakları olan bir yer haline getirmek, dışı açmak zorundayız. İnsan kaynağını doğru kullanmak, tassarrufu geliştirmek ve denetim-gözetimi iyi yapmak lazımdır. Türkiye bütün bu konularda açıkları olan bir ülkedir. Bu açıklar giderilmedikçe İstanbul bir finans merkezi olamaz.

Kenan Çamurcu

Deniz Hocam, zengin içirekli bir konuşmayla İstanbul'un, dolayısıyla Türkiye'nin zaafalarını ortaya koydu. Bu zaafaların İstanbul'un küresel bir finans merkezi haline gelmesinin önünü nasıl tıkadığını gayet iyi gösterdi.

Şimdi TOBB ikinci başkanı Sayın Halim Mete'yle toplantımıza devam ediyoruz. Buyrun efendim.

Halim Mete

TOBB İkinci Başkanı

Deniz Hocam'dan sonra konuşmak çok zor ama konuşmayı deneyeyim.

İstanbul küresel finansın eksenlerinden biri haline gelebilir mi? Neden olmasın? Acaba hiç fırsat elimize geçti mi? İsterseniz ben de biraz anlatmaya çalışayım. Küreselleşme deyince aklımıza dünyada sınırların kalkması; sermayenin, insan gücünün serbestçe dolaşır olması geliyor. Hocam bunlara çok güzel açıklık getirdi. Biz son bir yılda Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği olarak Türkiye'nin tüm bölgelerini dolaştık; tek tek. 361 oda ve borsayı gezdik. Türkiye'yi dolaşırken acaba globalleşme ne durumda diye baktığımda üç şey tespit ettim. Bir tanesi, Türkiye'deki giyim farklılıkları kaybolmuş, dünya ile aynı olmuş. Yani gömlek, pantolon Moskova'da nasıl giyiniliyorsa Hakkari'de de, Artvin'de de, İstanbul'da da, Newyork'ta da aynıını giyiniliyor. İkincisi, çok dikkat çekicidir, Türkiye'nin her tarafındaki şive farkları kaybolmuş. Belki televizyon, belki eğitim nedeniyledir. Belki insanların seyahat etmesi sayesinde şeyi kaybolmuş.

Üçüncüsü, bilgiye ulaşmanın kolaylaşmasıdır. Bilgisayarın başına geçen herkes dünyanın heryerindeki bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyor. Yani artık şehirde oturan gelse de bize biraz bilgi verse beklentisi kaybolmuş. İşte küreselleşme böyle bir olay. Küreselleşmenin en belirgin etkisi ticarete görülüyor. Çin 400 milyar dolar yabancı sermaye çekmiş. Meksika'ya gittim, yıllık ticaret hacmi 200 milyar dolar olmuş. Ticaretinin %70'ini Amerika ve Kanada ile yapıyor. Bizim etrafımızdaki ülkelerle ticaretimiz ise %2 ile başlamışız, şimdilerde ancak %8'lere çıkabilmiş. Dünyada komşu ülkelerle ticaret yapma oranı %50'ler ortalamasındayken biz hala %8'lerde dolaşıyoruz.

Türkiye'de finans yapısına bakıyoruz. İflas ettiğini söylediğimiz üç kurumdan bir tanesi finans. Diyorduk ki, Türkiye'de siyaset, medya ve finans iflas etmiştir. Siyaset kurumu ile medya kurumu gözümüzün önünde battı. İyi de finans kurumu neden battı? Çünkü finans altyapısı yoktu. Türkiye'ye çok miktarda para giriyordu. Faizler birbirinden çok farklı bir şekilde en düşük seviyelerden çok yüksekler kadar çıkmıştı. Alınan paraları herkes kendi babasının parası gibi kullanıyordu. Denetleme yoktu. Dünyanın hiçbir yerinde uygulanmayan farklı finans modelleri vardı. Riski kredi kartlarına bölerek % 180'lerle, %200'lerle faiz kullandıran bankalar üretime ve projeye prim vermiyorlardı. Paranın kullanma maliyeti dünyanın hiçbir yerinde görülmecek kadar yüksekti.

Bizde de kaynak var. Ama biz hep bir şeyin arkasına sığınıyoruz. Bugün 60 milyar dolar döviz mevduatı var, bir o kadar da yastık altında olduğu söyleniyor. Finans kurumlarına güven olmadığı için, korkudan, kimisi de faiz sevmediği için yastık altında tutuyor tasarrufunu. Evet, kaynak bizde de kısmi olarak var, ama sisteme girmiyor. Dünyaya bakıyorsunuz ülkelerin kaynağı var, finans modelleri ciddi işliyor, maliyetler libor artı 1'lerle ölçülüyor.

Bir örnek vereceğim: Bir deniz nakliye şirketimiz Almanya'nın bir tersanesinde 8 tane gemi yaptırıyor. Oraya gittiği zaman kredi talep ediyor. Kendi bankalarından libor artı 1'le kredi veriyorlar. Niye mi? Çünkü o kasabanın tek tersanesi var. O kasabada yaşayanlar o tersanede çalışıyor. Kasabanın tüm mevduatı da o bankada duruyor. O banka faizi bir tarafa itip krediyi veriyor ve tersaneyi çalıştırıyor. O kasabada yaşayan 3 bin kişi çalışıyor tersanede. Tersanenin çalışması konu olunca bütün modeller bir tarafa itiliyor. Deniz Hocam'ın havan topuyla sinek avlama lafı çok hoşuma gitti. Aynen öyle yapıyoruz.

Peki tabi finans piyasamız başta siyasetten çok etkilenmiştir. Alınan her türlü siyasi karardan etkilenmiştir. Her gün borsalarla ilgili yapılan analizlere bakın; bugün şu oldu borsa düştü. Falanca bakan gelecekte görüşme olumsuz oldu borsa inişe geçti. Finans piyasamız doğal afetlerden, bölgemizdeki olumsuzluklardan fevkalade etkileniyor. Irak'taki olaydan, Kıbrıs'tan, Yunanistan'la aramızdaki kötü demeçlerden, AB'ye girip giremeyeceğimizden, Amerika'nın filan isteğini yapıp yapmadığımızdan etkileniyor. Bunlar, zayıf bir yapı olduğunun göstergesidir.

Şimdi finans kurumlarının birçoğu çöktü, bir kısmı kaldı. Bakıyorsunuz, 10 tane büyük bankanın toplam mali yapısı Almanya'daki Dresdner bankasının yarısı kadar.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Tabii ki öyle olur. Almanya'nın toplam üretimi 2500 milyar dolar. %10'u tasarruf olsa 250 milyar dolar eder. Bizim bütün bankalarınki 110 milyar dolar zaten. Yani gelir düşüklüğünün getirdiği bir hacim düşüklüğü var.

Halim Mete

Şimdi başka bir şey daha var. Almanya'daki 70.000 iş adamımızın ve 3.000.000 nüfusumuzun ürettiği hacim 70 milyar Euro. Bizim burada ürettiğimiz ise 200 milyar Euro civarında. Yani 3 misli. Oysa nüfus olarak 3.000.000 nüfusun tam 20 katına sahibiz Türkiye'de. Almanya'daki 3.000.000 nüfusun Alman bankalarında aşağı yukarı 25 milyar dolar tasarrufu var. Demek ki sorun insanımızda değil. Oradaki de buradaki de aynı insan. Almanya'ya gidiyor bunu üretiyor, ama burada üretmiyor. Aksaklık bizdeki sistemdedir.

Şuraya gelmek istiyorum. İstanbul finans merkezi olabilir mi? Tabii ki olur. Bana göre bir fırsatı kaçırdık. Lübnan'da olaylar çıktığı zaman İstanbul bir finans merkezi olabilirdi. En yakın yer burasıydı. Bunun bir nedeni, finans kurumlarının aç gözlülüğüdür. İkincisi üretime önem vermemesi, üretici sanayiciliği önemsememesi; üçüncüsü proje kredilerini değerlendirmemeleri; dördüncüsü verdikleri paraların vadelerinin kısa olmasıdır.

Bence Türkiye de en önemli konu güvendir. Türk insanı güven ve umut duyduğu sürece çok hızlı zıplıyor. Onu duymadığı dönemlerde yere yapışıp kalıyor. Peki Türkiye ne yapmalı? Bence hedef seçmeli ve onlara verilecek destekleri için altyapıyı oluşturmalı. Hedef sektörleri seçmek gerekir. Hedef sektör turizm midir? Hedef sektör tarım mıdır? Hedef sektör denizcilik midir? İstanbul'la ilgili olarak da hedef koymak lazımdır.

İstanbul'un yetişmiş insan gücü, müteşebbisi sanayicisi var. Hem Anadolu'da yetişen Anadolu aslanları dediğimiz müteşebbislerin de en son geldiği yer İstanbul'dur. Artık işini İstanbul'da kuruyor, merkezini İstanbul'a taşıyor. İstanbul, hem AB'ye girecek yakın komşularımız, hem de Ortadoğu, Kafkaslar ve Ortaasya için finans merkezi olabilir. Yabancı bankalar başlangıçta sadece kaymağı alıp gitmek için burada şube kurmuşlardı. Ama şimdi finans piyasasında kalıcı olacaklarını hissettiren davranışlara yöneldiler. Bu şartlarda Türk bankaları iş dünyasına güvensizlikten kaynaklanan finans yönetim modellerini değiştirmek zorundadırlar. Hem yurtdışına, hem de etraftaki ülkelere finansman modeli oluşturmak istiyorlarsa birşeyler yapılmalıdır. Biz Odalar ve Borsalar Birliği olarak çaba sarfediyoruz. Bankalar da konuya bu açıdan bakarlarsa İstanbul bir finans merkezi olabilir.

Dubai'yi örnek vermek istiyorum. Dubai, Arap ülkeleri içerisinde bir modeldir. Dubai paranın sınırsız bir şekilde tüm dünyaya dağıtıldığı bir yer haline geldiyse İstanbul neden olmasın? Biz hazırız, finansçılarımız da hazır ama korkuyorlar sanırım. O korkuyu siyasi liderlerin gidermesi lazım. Bu toplantıyı da düzenlediğiniz için Sayın Belediye Başkanım sizi kutluyorum. Bir ilçe belediye başkanıyken böylesine uluslararası ve küresel bir meseleyi tartışma konusu yapmış olmanız gerçekten hayranlık verici. Sizi tebrik ediyorum.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Dubai'nin ilginç olan yanı şu: Abudabi'de şuan 90 yaşında olan bir şeyh var. Şeyh bütün aileyi kontrol altında tutmuş. Petrolden gelen paranın %50'sini büyük batı şirketlerinin hisse senetlerine yatırıyor. Şu an petrol üretimi GSMH'nın çok büyük bir kısmını oluşturuyor ama hisse senedinden temettü geliri daha fazla.

Suudi Arabistan'ın şeyhleri İngiltere'de, Hollywood'da villalar alırken Abudabi'nin şeyhleri yatırıma yönelmiş. İngilizce'deki "hayırlı diktatör" olan Abudabi'nin şeyhi ülkenin istikbalini garanti etmiş. Dubai'de petrol bitmeye başladı. Petrol bitmeye başlayınca ne yapacağız dediler.

İstanbul'un ticaret, finans, turizm merkezi olması gerektiğinden sözediyoruz ya gidin Dubai'ye bunun nasıl yapıldığını görün. Hongkong, Singapur gibi ünlü yerler Dubai'ye göre köy sayılır. Serbest, her şey açık, vize gerekmiyor, hiçbir yerin kontrolü yok. Olağanüstü bir uçak şirketi var; Emirates Airlines. Belki dünyanın en lüks havaalanına sahipler. İstanbul'da 5000 dolara satılan plazma televizyonlar 400 dolara satılıyor. Çantaya koyup uçağa binip geliyorsun. Öyle serbest bir hale getirmişler. Peçeli çarşafly kadınlarla Amerikalı golf oynamaya gelmiş zenginler yanyana. Almanlar, Fransızlar, kadınlar erkekler birarada, tam bir açık Pazar. 20 sene evvelinden petrolün biteceği günlere hazırlanmışlar. İşte böyle bir planlamayla finans, ticaret, turizm şehri olunabilir.

Şimdi Malezya tartışılıyor. Malezya ile ilgili bir inceleme yaptım. Malezya'da olan şey şudur: devlet bütçesi açık vermediği için şirketler ve bankalar krize girince önce şirketleri kurtardı. Şirketleri neden kurtardı? Çünkü şirketin batık kredisi bankanın sermayesini siliyor.

Bütçe açığı olmadığı için dönüp bütçeden şirketlerini kurtardılar. O zaman bankaların batığı azaldı. Peki bizim sistemimiz içinde biz ne yaptık? Sanayiciler bankalardan şikayet ederler, ama realitesini bilmezler. Ama krizde Zekeriya Temizel BDDK'nın başına geçince "kapitalist uşağı bankalar"ı batırdı. Sınıf arkadaşımıdır, iyi tanırım onu. Bankaları sıkıştırdınca onlar da alacaklarına sarıldılar. Bankalardan kaynak kullanan şirketlerin zaten krizde yarısı battı, öbür yarısı da bankalar gırtlığına sarıldığı için battı. Bütün üretim sektörünün yarısını kovaladık biz. Sonra kalkmış, niye büyüme artmıyor, niye 3 milyon işsiz var diye yakınıyoruz.

Şunu anlatmamız lazım. Finans ile sanayi birarada gider. Sanayi olmadan finans olmaz, finans olmadan sanayi olmaz. Bunlar düşman değildir.

Böyle zihniyetler eğer finansı ve ekonomiyi yönetirse ortaya bu tablodan başkası çıkamaz. Ve yine bu anlayışla İstanbul finans merkezi falan da olamaz. Onlara kalsa Türkiye dünyaya kapılarını sıkı sıkıya kapatmalıdır. Hudutlar kapanırsa ve biz Türkiye içinde hapis kalırsak daha mı iyi oluruz sizce?! Hudutlar kalksa Amerikalılar mı kazanır, Türkler mi? Emek ve sermaye serbest dolaşabilse Amerika'daki düşer, Türkiye'deki artar.

Temel ekonomi rasyosu ve temel finans fonksiyonu yok bence. İstanbul ve Türkiye'nin finansta geleceği insan kaynağı nedeniyle vardır. Potansiyel vardır. Ama onun olabilmesi için çekirdekteki, yani Bizans'taki 10.000 kişinin değil, toplumun genelinin eğitilmesi lazımdır.

Kenan Çamurcu

Evet. Geniş bir ufuk turunu böylelikle tamamlamış olalım. İstanbul'un finans merkezi olup olamayacağını tartışırken bunu ülkenin genel ekonomik koşullardan ayrı düşünmek mümkün değil tabii ki. İşin kent yönetimiyle ilintisine gelince ihmal edilmemesi gereken noktalar var. Sayın Başkan, bu noktada söz sizin, buyrun.

Erol Kaya

Pendik Belediye Başkanı

Türk Dünyası Belediyeler Birliği Başkanı

Şimdi öncelikle finans sorununun bir sistem meselesi olarak çok önemli olduğunu ifade etmeliyim. Dolayısı ile sizi dikkatle izliyorum. Bizim burada aradığımız Türkiye'nin ciddi problemlerine çıkış yolu bulabilmektir. Yani eğitim alanında problemi var, sağlık alanında problemi var, kültür alanında problem var, turizm alanında problemleri var. Ve İstanbul'un kent girişimini güçlendirme ve geleceğini inşa etme konusunda projeksiyon oluşturmasıyla ilgili problemleri var. İstanbul halen kamburlarla kentsel hayatını sürdürmeye çalışıyor.

İstanbul'un finans merkezi olup olamayacağıyla ilgili merkezi yönetimin yapacaklarına endekslili bir çözüm arayışı bizi doğru yerlere çıkarmayabilir. Bu nedenle belki de esas itibarıyla Türkiye'nin artık merkezîyetçi yapıdan vazgeçmesini konuşmak gerekir. Nitekim bu yönde bir arayış, toplumsal eğilim ve niyet gözlemleniyor. Hükümetin kamu reformu girişimi bu arayışların siyasi iradeye dönüşmüş şeklidir.

Yerel yönetimin yapabilecekleri açısından İstanbul'un cazip kılınması nasıl mümkün olabilir? Ticaretin serbestleştirilmesi, finansın serbest dolaşabilmesi, güven sağlayıcı önlemler alınması, uluslararası ilgiyi çekecek turizm, kongre, fuar gibi faaliyetlerin ciddi olarak planlanması belki bu yönde İstanbul'u bölgesinin cazibe merkezi haline getirebilir.

Ülkelerin değil, kentlerin yarıştığı bir dünyadayız. İstanbul, dünyanın buluştuğu yer haline getirilebilirse bu yarışta öne çıkabilir. Bir zamanların Lübnan'ının finansta oynadığı rolü İstanbul'a vermek bence mümkündür. Fakat bunun altyapısını, donanımını ve zihniyetini oluşturmak gerekir.

İstanbul aslında Ortaasya'nın en iyi haberleşme ağına sahip bir kent. Ulaşım yolları ve iklim de böyle bir rol için elverişlidir. Kültürel ve tarihsel zenginliği ise diğer dünya kentleriyle kıyaslanmayacak kadar üstündür. Öyleyse küresel birikimleri İstanbul'a çekmek için güçlü bir iradeden başkası gerekmiyor. Eğer uluslararası finansı İstanbul'a çekebilir ve kenti küresel finansın dolaşıma çıktığı yer haline getirebilirsek öteki alanların birikimi kendiliğinden şehre akacaktır.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

En soldan en sağa kadar siyasi fikirler var. Şimdi soldaki adam Suudi Arabistan sermayesinin Türkiye'ye gelmesine karşı. Sağdaki adam da mesela Amerikan sermayesinin gelmesine karşı. Halbuki esas teorem şudur: eğer bu sermaye burada üretim yapıp benim insanımı istihdam edecekse, benim kaynaklarımı yurtdışına ihraç edecekse ister Suudi Arabistan'dan gelsin, ister İsviçre'den, ister Amerika'dan ne farkeder. Vatandaşımıza bunu anlatmamız lazım.

Demeliyiz ki, "bak arkadaş, İstanbul'da oturuyorsun. İş yok diye kalkıp Anadolu'dan gelmişsin ama burada ya çok düşük ücretle çalışıyorsun, ya da işsizsin. Basit bir aile dayanışması yaşıyorsun. Varoştasın. Ben İstanbul'u açık kent olarak finans, ticaret ve turizmin merkezi yapacağım. Bu sayede oluşacak imkanlarla seni istihdam edeceğim. Senin çocuğunu okutacağım, ürününü ihraç edeceğim." Bence halka bu mesaj verilmelidir.

Erol Kaya

Sizce bir yerel yönetim bu noktada ne yapabilir? İyi bir fiziki altyapı hazırlamak, planlama yapabilmek, tanıtım yapabilmek, bunlar mıdır; bize düşen rol neler olabilir?

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Başkanım, bence mentaliteyi değiştirmek sizin görevinizdir. Önce mentalite değişecek. Bana sorarsanız temel sorun budur ve belediye bu konuda herkesten çok daha önemli bir işlev görebilir.

Kenan Çamurcu

Adnan Bey, siz Başkan'ın sorusuyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Dr. Adnan Büyükdeniz

İstanbul kendisine zaten bir kader seçmiştir. Yani tarih boyunca İstanbul dünya şehri oldu. 20 sene kadar önce de bir finans merkeziydi. Ama daha geniş anlamıyla baktığımızda ben İstanbul'u sadece finans merkezi olarak görmüyorum. Bir hizmet merkezidir.

Çünkü finans, hizmet içerisinde sayılması gereken bir şeydir. Biraz önce bahsettiğim üretici hizmetlerinin hepsini verebilen, bu konuda belli bir noktaya gelmiş bir şehirdir. İstanbul zaten 20 sene önce kendi kaderini belirledi ve bu yönde gitmeye başladı. Bir kere sanayi şehri olmaktan çıkarak bir finans ve hizmetler merkezi olmanın önkoşulu olan şartları yerine getirmeye başladı. Bu çok önemli bir şeydir.

Diğer bir konu, İstanbul'un böyle bir merkez olabilmesi için öncelikle Türkiye'nin kendi bölgesinde siyasi ve ekonomik istikrarını geri dönülmez biçimde sağlamış bir ülke haline gelmesi lazımdır. Türkiye aslında yabancı sermayeye yıllardır teşvik veren bir ülke olmasına rağmen niye Türkiye'ye yabancı sermaye gelmedi? Çünkü orada çok büyük bir teşviksizlik duruyor. Bu da siyasal ve ekonomik istikrarsızlıktır. Önümüzdeki dönemde Türkiye geri dönülmez bir biçimde bunu sağlarsa İstanbul bundan en büyük faydayı sağlayacak kent olacaktır.

Bir önemli konu da zihniyet dönüşümüdür. İstanbul'un artık müteşebbis bir zihniyet ile yönetilmesi lazım. Böyle aşırı merkeziyetçi, bürokratik, Ankara'ya büyük ölçüde bağımlı bir zihniyet olmaktan çıkıp, bir müteşebbis işletmesini nasıl yönetiyorsa İstanbul'un da büyük ölçüde öyle yönetilmesi gerekir. İngiltere'den bir örnek vereceğim. Ben 2 yıl Londra'da yaşadım. Londra Belediyesi diğer İngiliz belediyelerine göre çok daha geniş yetkilere sahip özerk bir belediyedir. İşte İstanbul'un da böyle bir özerkliğe kavuşması lazım. Böyle bir müteşebbis anlayışa kavuşması lazım. Şehrin altyapısının çözüldüğü söyleniyor ama bence bu konuda hala çok önemli problemler var. Mevcut altyapı kapasitesi ile 10-12 milyonluk nüfusa hizmet ulaşması mümkün değildir.

Dünyanın diğer finans merkezlerine gittiğiniz zaman altyapı problemini tümüyle çözmüş, ulaşım ve benzeri sorunların üstesinden gelmiş, yüksek rekabet gücüne sahip bir finans ve hizmet merkezi olmanın gerektirdiği altyapıya kavuşmuş kentler buluyorsunuz. İstanbul'da bunlar büyük ölçüde yoktur. Bunun sağlanması lazım. Son 20 yılda telekomünikasyonda çok ilerlemeler oldu. Bu övünç verici bir şey ve bir önkoşul yerine gelmiştir ama ulaşım, çevresel faktörler ve görsellik gibi noktalarda İstanbul çok önemli bir revizyona ihtiyaç duyuyor.

Bir de vergi ve teşvik gibi konularda mevzuat değişiklikleriyle İstanbul'a rekabet avantajı sağlayacak bir teşvik ve vergi sisteminin gelmesi lazımdır. Bugün dünyada birbiri ile yarışan ülkeler, şehirler her türlü vergi teşvikini ve diğer teşvikleri vermek için yarışıyorlar. Londra'da daha yüksek vergi teşvikleri ve daha düşük vergiler varken İstanbul'a daha yüksek vergi ile niye gelsinler. Dolayısıyla İstanbul'un Türkiye'den bağımsız tutulup her türlü teşvikin bu şehre verilmesi lazım.

Ben İstanbul'da büyümüş ve her İstanbul'dan ayrılışından bir hafta sonra bu şehri ne kadar özlediğini hissedenden biri olarak bu şehrin bunu çoktan hakettiğini, buna çoktan layık olduğuna inanıyorum. 10 yıl, 20 yıl sonra artık fabrika bacalarını hiç görmediğimiz ama kültür, sanat, finans ve ticaretin hakim olduğu bir İstanbul'un şık bir İstanbul olacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Deniz Gökçe

Türk toplumu olarak aşırı devletçi bir yapımız olduğu için belediyeye bakarken de devletçi gözle bakıyoruz. Bir ara Boğaziçi Üniversitesi'nin yanında oturuyordum. Caddenin ortasında asfaltı delmişler, ama henüz doldurmamışlar. Trafik sıkışıyor, geçişler zorlaşmış, sıkıntı ve zorluk. Orada 1.5 milyon dolarlık dairelerde oturanlar, oradaki Ziraat Bankası şubesi, hiçkimsenin aklına iki torba çimento alıp da orayı kapatmak gelmiyor. Mutlaka belediye gelip yapacak, o yapana kadar da bütün bunlar yaşanacak. Vatandaşın katılımını sağlamak lazım. Vatandaşın bu katılımının olabilmesi için onu bilgilendirmek gerekir. Vatandaş burada konuştuğumuz arz-talep, finansın içeriği, finansın sanayi ile ilişkisi, finans gelişi, sanayinin gelişmesi, bunlar gerçekleşirse iş bulacağı, gelirinin artacağı gibi konuları düşünemiyor. Kültürel yapı nedeniyle aşırı devletçi davranıyor. Onun için ben vatandaş aydınlatma yönünün en önemli nokta olduğunu düşünüyorum. İnsanımıza bu kentin finans merkezi olmasıyla neler kazanacağını anlatmamız gerekiyor. Böyle bir gelişme olursa şu kadar kişinin şirketlerde istihdam edileceğini, kentin daha yaşanabilir bir yer olacağını, imkanlar ve fırsatların artacağını öğretmek lazım.

Mesela belediye reisliği adayı olarak eminim ki acendanızda şeffaflık üzerine bir konuşma vardır. Ben yönetici olarak şeffaf olacağım, çünkü bu çok önemli. Türkiye'nin son 20 senede geçtiği maceralardan sonra şeffaflığın olabilmesi için bilgi akması lazım vatandaşa. Her konuda böyle olmalı; sadece finans ve ekonomide değil.

Halim Mete

Benim bir iki tespitim daha var, onları söylemek istiyorum. Geçmişte herkes bankacılığa girmeye kalktı. 70 milyon dolara banka satıldı. Burada bir yanlışlık olduğunu ilk önce ülkeyi idare edenler biliyordu. Büyük yanlışlık ve hepimiz ona güldük geçtik. Ne güzel devlet kazanıyor dedik. Ama bu büyük bir yanlıştı. Sonuçta bu, sistemin çökmesi noktasına getirdi ülkeyi. İstanbul'u merkez yapmaya çalışırken bu hataları unutmamak gerekir. Yabancı sermaye ve finans çevreleri böyle zayıf yapılara rağbet etmezler. Bir konu da şu: bugün ülkenin gelişmesi özel sektöre bırakıldı; doğru yanlış ama böyle. Bütçe rakamlarına bakıyorum, 7 katrilyon ayırmışız yatırıma. Geçen sene ayrılan rakamla aynı. Geçen sene 6 katrilyon ayrılmıştı galiba. Onun 2.5 katrilyonu kullanılmamıştı. SSK'nın açığı için 17 katrilyon ve faiz için de 60 katrilyon ayrılmış.

Erol Kaya

Türkiye’de 3215 belediye var ve hepsinin 2002 bütçe gelirlerinin toplamı 10 katrilyon, biliyor musunuz? Belediyenin yatırıma ayırdıkları pay %30 oranındadır. Türkiye nüfusunun %75’ine hizmet veren belediyelerin yatırım bütçesi sizin sözünü ettiğiniz rakamlar yanında ne kadar küçük kalıyor değil mi?

Halim Mete

Buna ne demeli bilmiyorum. Genel bütçe 50 milyon dolar açık verince personeli kısacaksın, kısamıyorsun. Personel maaşları 2003 Ekim sonu itibari ile reel olarak %0.6 enflasyonun biraz üzerinde zam gelmiş. Yani %1 bile değil zam. Buna karşılık iki kalem çok kısılmış. Aşağı yukarı 7 katrilyonluk cari giderler, yani işletme giderleri %50’de duruyor. Yatırım bütçesinin denilen 7.5 katrilyon da 3.5’de duruyor. Personel giderlerini kısamadığımız için bu senenin faizi de geçen yıldan gelen borçlanmadan geldiği için onla da oynayamıyorsun. Bu seneki faiz indirimi gelecek seneyi kurtaracak. Bu seneki faiz geçen senenin borcu. Ecevit hükümetinin faiz borcu. Çünkü 1, 1.5, 2 yıl vadeli borçlanıldığı için geçen yılki borçlanma bu sene faiz yükü veriyor. Faizde kontrolün yok, personelde kontrolün yok, enflasyon kadar vereceksin, peki kısabileceğin ne kaldı? Sosyal güvenlik de yük getiriyor. 8 milyar dolara çıktı rakam...

Erol Kaya

Biz belediyeler olarak tutumlu bütçelerle büyük yatırımlar yapıyor ve hizmet üretiyoruz. Öyleyse hem Türkiye’nin çıkışı, hem de İstanbul’un kendisinden beklenen rolü oynayabilmesi için merkeziyetçilikten vazgeçilmesi lazım.

Halim Mete

Bu tespitin sonucunda bir şey çıkıyor. Türkiye %5’lerle büyümeye devam ederse ki edecek, bunu sağlayacak tek kesim özel sektördür. Gayri sıhhiyi yükseltecek özel sektördür. Öyleyse özel sektörü büyütebilmek için bir şeyler bulmalıyız. Yerel yönetimler de bu konuda katkılarını sunmalıdırlar. Şimdi Şanghay’a gittim. Görsellik desenez orada, kentsel zerafet, alımlı ve şık ortam hepsi orada. Bunu nasıl sağlıyorlar? Çünkü karar alma mekanizması iyi işliyor. Bir bina yıkılıp yerine yenisi mi yapılacak, bu hemen oluyor. Bizde karar alma mekanizması zor. Çünkü karar almaya engel olanlar var. Başkanım haklı, merkeziyetçi yapıyla daha fazla gidebilmemiz mümkün gözüküyor. Birbirimize destek vermeliyiz. Aktörler kim? Müteşebbis, finansör ve karar alıcılar. Bunların birlikte hareket etmeleri lazım. Siyasi ve ekonomik istikrar bunların birlikte hareket etmeleri sonucunda sağlanır. Herkes İstanbul’un motor, taşıyıcı ve merkez kentimiz olduğunu kabul ediyor.

Fakat bu şehri dünyada kentler yarışına sokacak aktörlerden işadamlarına kelepçe takarak medya huzurunda hapse atar, sonra da hemen hemen hepsini serbest bırakırsanız güveni sarsarsınız. Suçluysa içeride kalmaları lazımdı, suçsuzsa öyle götürülmemeleri lazımdı. Bu ülkede bunlar yaşandı. Son kriz Türk müteşebbisine kredisiz yaşamayı öğretti. Nereye kadar? Yeni yatırıma ihtiyaç olana kadar. Çünkü yatırım hiçbir zaman kredisiz, finansör süz, finans kurumsuz olmaz. Yatırım olmazsa üretim de olmaz. Üretim olmazsa istihdam da olmaz. Girişimcilik hiç olmaz.

Bence sadece İstanbul diyerek hareket etmemeliyiz. Bütün Türkiye olmak üzere bugün Gaziantep, Konya, Kayseri, Denizli, Kahramanmaraş üretimde birer küçük İstanbul olmuşlardır. Ama İstanbul onlara önderlik edecektir. Türkiye’de finans kurumlarının, yani finans sisteminin bir daha gözden geçirilmesi lazımdır. Ben yeniden burada bulunmaktan fevkalade tad aldığımı söylemek istiyorum.

Kenan Çamurcu

Tüm katılımcılara değerli katkıları için teşekkür ediyoruz.

PENDİK TOPLANTILARI

DEMOKRATİKLEŞMENİN EŞİĞİ:
YEREL YÖNETİMLER VE KAMU REFORMU

AB ÜYELİK SÜRECİNDE MERKEZİYETÇİLİKTEN
YERELLEŞMEYE

KÜRESEL ŞEHİRLER YARIŞINDA İSTANBUL

İNSAN HAKLARI DUYARLILIĞI OLUŞTURMADA
YEREL YÖNETİMLERİN ROLÜ

İSTANBUL'DA BİRLİKTE YAŞAMA TECRÜBESİ
Çokkültürlü dünya kentinde çoğulcu yaşam pratiği